

ادیان زنده جهان

(کتاب دوم)

یهودی، زرتشتی، مسیحیت، اسلام

ویراسته: هوم

www.ketab.ir

ترجمه

دکتر عبدالحجیم گواه

سرشناسه	: هیوم، رابرت ارنست، ۱۸۷۷-۱۹۴۸ م. Hume, Robert Ernest
عنوان و نام پدیدآور	: ادیان زنده جهان / رابرت ا. هیوم؛ ترجمه عبدالرحیم گواهی.
مشخصات نشر	: تهران: پارس کتاب، ۱۴۰۱ -
مشخصات ظاهری	: ۴ ج؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
شابک	: دوره ۱: 978-622-6028-83-7؛ ج ۱: 978-622-6028-84-4؛ ج ۲: 978-622-6028-85-1؛ ج ۳: 978-622-6028-86-8
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
یادداشت	: عنوان اصلی: The world's living religions, with special reference to their sacred scriptures and in comparison with Christianity; an historical sketch, [1972, c1959].
یادداشت	: کتاب حاضر توسط ناشران مختلف در سال‌های متفاوت منتشر شده است.
مندرجات	: ج. ۱. هندوی، بودایی، کنفیوسیسی. - ج. ۲. یهودی، زرتشتی، مسیحیت، اسلام. - ج. ۳. تائویی، شینتویی، جاینی، سیک
موضوع	: ادیان Religions
شناسه افزوده	: گواهی، عبدالرحیم، ۱۳۲۳ - ، مترجم Gavahi, Abdolrahim
رده بندی کنگره	: ۹۸BL
رده بندی دیویی	: ۲۹۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۹۳۶۰۳۰

پارس کتاب

ادیان زنده جهان

کتاب دوم: یهودی، زرتشتی، مسیحیت، اسلام

رابرت ا. ادهیرم

مترجم: دکتر عبدالرحیم کوهی

صفحه‌آرایی: مریم جهانتاب

طرح جلد: مانده ادیم

چاپ و صحافی: مهرگان

نوبت چاپ: دوم؛ ۱۴۰۳

شمارگان: ۲۲۰ نسخه

شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۲۸-۸۳-۷

شابک جلد ۲: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۲۸-۸۵-۱

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خ ۱۲ فروردین، خ وحید نظری، پلاک ۱۰۵، واحد ۲

تلفن: ۶۶۹۶۳۱۳۲ - ۶۶۹۶۰۸۳۳ - نمابر:

E: info@parsketab.org - www.parsketab.org

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
مقدمه مترجم.....	۷
پیشگفتار مؤلف.....	۱۳
فصل اول: دین یهودی؛ دین اطاعت از خداوند درستکار.....	۱۷
فصل دوم: دین زرتشتی؛ دین کوشش به همراه خدائی خوب اتنا محدود.....	۵۱
فصل سوم: دین مسیحیت؛ مذهب محبت خداوند و محبت بشر.....	۸۵
فصل چهارم: دین اسلام؛ دین تعالیم در برابر خداوند قادر جهان.....	۱۲۳

مقدمه مترجم

از زمان شروع و در خلال ترجمه این کتاب، که حدود شش ماه طول کشید، نکاتی چند در ارتباط با اصل کتاب و ضرورت ترجمه آن به ذهن بنده خطور کرد که با خوانندگان عزیز در میان می‌گذارم:

داستان تدریس حقیر در رشته تاریخ ادیان و به تبع آن ترجمه متن حاضر از فکر و پیشنهاد دوست بزرگوارم حضرت آیت‌الله دکتر سیدمصطفی محقق داماد، که بحق از سلاله پاک رسول خدا و نواده بنیانگذار کبیر حوزه علمیه قم حضرت آیت‌الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی هستند، شروع شد. ایشان به بنده تکلیف کردند که تدریس تاریخ ادیان را در مدرسه عالی شهید مطهری برعهده بگیرم. ابتدا بهانه آوردم که درست است که دکترای بنده در رشته تاریخ ادیان است، اما تکیه اصلی و موضوع رساله دکتریام در زمینه مفاهیم فکری و ابعاد مذهبی انقلاب اسلامی ایران می‌باشد که بیشتر به «انقلاب‌شناسی»، یا به‌طور اخص به «شناخت انقلاب اسلامی ایران»، مربوط می‌شود تا تاریخ ادیان که مؤثر واقع نشد. پیداست که در دل، عنایتی هم به این نکته بود که این اواخر در وادی تاریخ ادیان در این مرز و بوم قلندری چون مرحوم دکتر شریعتی گام برداشته بود که اقسام ما را یارای همگامی با او نبود. به هر حال طفره رفتن به جایی نرسید و تکلیف ایشان، با دلایلی که بر این کار می‌آوردند و

مصلحت‌اندیشی‌هایی که می‌فرمودند، به قوت خود باقی ماند. ناچار به دنبال جمع و جور کردن یادداشتها و متون و جزوات دوره تحقیق دکترا برآمدم و نهایتاً دریافتم بهترین کار انتخاب یک متن نسبتاً موجه خارجی و ترجمه آن به زبان فارسی است تا همان را موضوع تدریس قرار دهم و اگر خود نیز حرف و مطلب اضافه‌ای دارم آنها را در پاورقی بیاورم تا شاید کتاب نسبتاً جدید دیگری بر معدود کتبی که در این زمینه به فارسی ترجمه یا تألیف شده‌اند اضافه شود.

و اما در مورد متن اصلی کتاب ادیان زنده جهان که دکتر هیوم حدود نیم‌قرن پیش تألیف کرده و آخرین بار دکتر چارلز براردن حدود ربع قرن پیش آن را تصحیح کرده است، این قدمت بیست - سی ساله نباید چندان موجب نگرانی شود چون که اولاً موضوع ادیان، یا تاریخ ادیان، مانند رشته‌ای از علوم تجربی یا نظری نیست که هر روز نظریه یا تجربه جدیدی به آن اضافه و تکمیل‌تر شود. تولد آخرین دین آسمانی (اسلام) متجاوز از چهارده قرن، و از تولد آخرین دین زمینی، اگر چه شبه الهی (دین سیک) متجاوز از پنج قرن، و دست آخر از تولد آخرین معرکه سیاسی - دینی به نام بهائیت حدود یک قرن و نیم می‌گذرد.^۱ ثانیاً از عمر تألیف چند کتاب معدودی که در این رشته به فارسی ترجمه شده، یا به زبان اصلی موجود است، نیز بین سی - پنجاه سال می‌گذرد که از آن جمله است تاریخ ادیان بزرگ جهان اثر فیلیسین شالو فرانسوی که آقای دکتر منوچهر خدایار

۱. بنده می‌خواستم در جای مناسبی، مثلاً در یکی از ضمایم، کمی راجعه بهائیت توضیح بدهم که چرا ما این گروه را بیشتر یک جمعیت و حرکت سیاسی، آن هم ملهم و منبعث از قدرت‌های خارجی می‌دانیم تا یک حرکت و نهضت دینی. اما دوستان گفتند این کار ضرورتی ندارد، چرا که در ایران قضیه روشنتر از آن است که نیاز به توضیح داشته باشد و کتاب‌های نسبتاً مفیدی هم در این زمینه نوشته شده که عنداللزوم می‌توان به آنها مراجعه کرد.

محبی با حفظ امانت به نام مؤلف ترجمه کرده‌اند، البته با اضافاتی از خود ایشان؛ و دیگری ادیان بزرگ جهان اثر هاشم رضی و کارهایی از این قبیل. آخرین این سلسله کارها سخنرانی‌های مرحوم دکتر شریعتی در موضوع تاریخ ادیان در حسینیه ارشاد است که حدود اواسط دهه ۱۳۴۰ ایراد شده و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در دو جلد به همین نام منتشر شده است. کار دکتر شریعتی، با وجودی که نسبتاً متأخرتر است، بر حسب سیاق و روش، بیشتر جنبهٔ وعظ و خطابه و جامعه‌شناسی مذهبی دارد تا تاریخ ادیان. همین‌جا اضافه کنم که اینجانب ابتدا در نظر داشتم به پاس این‌که اول بار مباحث تاریخ ادیان را از زبان معلم شهید مرحوم دکتر شریعتی شنیده بودم، کتاب حاضر را به روان پاک و متعالی ایشان اهدا کنم که متأسفانه مرگ بسیار زودرس و ناگهانی خواهر از دست رفته‌ام مرحومه مریم گواهی - که خدایش بیامرزد که بحق زینب خانوادهٔ ما بود - پیش آمد که ذکر خیر و یاد او را نیز در ابتدای این ترجمه واجب دانستم. بگذریم، به هر حال روی هم رفته می‌توان گفت که کار دکتر هیوم از متأخرترین متون تاریخ ادیان به زبان انگلیسی است که با وجود حجم نسبتاً کم به سرعت جای خود را در میان متون اصلی و کلاسیک تاریخ ادیان باز کرده و بصورت یکی از منابع مهم این رشته درآمده است.

چند کلمه‌ای هم در مورد شخص مؤلف: دکتر هیوم یک فرد مسیحی و تا حدودی هم می‌توان گفت مسیحی متعصب و استاد رشتهٔ تاریخ ادیان است. وی بی‌اغراق در این رشته انسان مطلع است همانطور که خود نیز در مقدمهٔ کتاب حاضر اشاره می‌کند با چندین کتاب مقدس آشنایی داشته و با چند زبان مرتبط با «ادیان زنده جهان» صحبت می‌کرده است. وی در چندین کشور، بلکه باید گفت قاره، دربارهٔ تاریخ ادیان سخنرانی کرده و می‌توان گفت که اگر نامبرده را هم‌رتبهٔ پیشقراولان این رشته نظیر جان ناس و الیاده ندانیم، لااقل در همان سطوح و یا فقط کمی پایین‌تر از آنها است.

نگاه وی نیز نگاه «دین‌شناس تطبیقی» (Comparative Religious Studies)

است و هدفش نیز، با عنایت به این نکته که گفتیم وی مسیحی متعصبی است، اثبات این‌که در یک مطالعه تطبیقی، مسیحیت بهترین و کاملترین و جامعترین ادیان عالم است! (البته ما نظر خود در این مورد را در پاورقی آورده‌ایم). کتاب ایشان به خواننده غیر مسیحی فرصت می‌دهد تا ببیند یک دین‌شناس مسیحی نسبت به سایر ادیان و به خصوص دو دین رقیب و سامی یهود و اسلام چگونه فکر می‌کند که طبیعتاً فرصت مغتنمی است. ناگفته پیداست که مؤلف محترم بعضی مواقع در اثبات برتری مسیحیت و پایین‌تر بودن ادیان دیگر، به خصوص اسلام، دچار گزاره‌گویی‌ها و ادعاهای بی‌جایی شده است که چاره‌ای جز ایستادن در مقابل مدّعی‌ای ایشان و اثبات بی‌پایه بودن سخنشان نداشته‌ایم. همان‌طور که وی، هرچند به ناحق، احساس دفاع از دین و عقیده خودش را می‌کرده ما نیز موظّف بوده‌ایم که به حق دامن اسلام و قرآن و پیامبر عظیم الشانمان را از شبّهات و اشکالاتی که مؤلف به لحاظ جهل نسبت به موضوع، با از روی عناد، مطرح کرده بپالاییم. نکته آخر این‌که انتخاب این کتاب برای ترجمه الزاماً به معنی موافقت با همه دیدگاهها و قضاوتهای ارزشی مؤلف نیست و این نکته ظریفی است که از چشم منقد دکتر چارلز برادن، آخرین ویراستار و مصحح کتاب، نیز دور نمانده است (نگاه کنید به توضیحات مشارالیه درباره متن کتاب در مقدمه ایشان). در یک کلمه کتاب نکات قوت و مثبت فراوانی دارد که به همین مناسبت نیز به ترجمه آن پرداختیم و هر جا هم که به موارد غلط و غیرواقعی برخورد کردیم آن را توضیح و تذکر دادیم.

اما درباره ترجمه: اولاً اینکه حقیر در چندین مورد از راهنمایی‌های بسیار سودمند استاد دکتر مجتبیایی که در تاریخ ادیان دهه‌های اخیر این مرز و بوم چهره شناخته شده‌ای هستند و هم‌اکنون نیز ریاست گروه ادیان و عرفان دانشکده الهیات و همچنین بخشی از مسئولیت‌های بنیاد دایرةالمعارف

بزرگ اسلامی با ایشان است بهره جسته‌ام. به‌عنوان مثال، بنده به‌زعم خود برای تفکیک ادیان سامی یا الهی از ادیان غیرالهی، برای ذکر نام گروه اول از واژه دین (مثل دین یهود) و برای ذکر نام گروه دوم از واژه آیین (مثل آیین بودایی) استفاده کرده بودم که ایشان این تفکیک را صحیح ندانسته و با تواضع خاص خویش فرمودند که خود خداوند دین کافران را هم دین خوانده است (اشاره به آیه: لَكُمْ دِينَكُمْ وَلِيَ دِينَ. سوره کافرون آیه ۷). به‌رحال در این زمینه و موارد بسیار دیگر رهین تذکرات و راهنمایی‌های سودمند حضرتشان هستم. ثانیاً، به‌دلیل نیاز وافر دانشجویان مدرسه عالی شهید مطهری و بعضی دانشکده‌های دیگر، کتاب کمی با عجله ترجمه و آماده شد. حتماً می‌دانید کتب دیگری که قبلاً در این زمینه ترجمه یا تألیف شده‌اند، نظیر آثار آقای حکمت و دکتر محبی، مدتی است تجدید چاپ نشده و در نتیجه کمیاب و بلکه اصلاً نایاب‌اند. (خود این حقیر به علت نیاز و مراجعه، نسخ دست دوم و کهنه آنها را در بازار آزاد به بیست تا سی برابر قیمت پشت جلد تهیه کردم! جداً باید به این تورم و گرانی و کمبود کاذب تأسف خورد که نه تنها گوشت و مرغ، که حتی کتاب را هم باید از واسطه و تا این حد گران خرید!) امیدوارم که در چاپ‌های بعدی، نه تنها به رفع نواقصی که به ذهن بنده خطور خواهند کرد همت گمارم، بلکه نواقص اشتباهاتی را هم که احیاناً اساتید، دانشجویان و خوانندگان عزیز از سر لطف تذکر خواهند داد حتی المقدور رفع و رجوع کنم. در خاتمه جا دارد از کلیه دست‌اندرکاران چاپ و نشر این اثر، به خصوص سرکار خانم مینا اسعدی همکار خوب ما در دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه که در امر مقابله و ویراستاری زحمات شایانی را متحمل شدند تشکر کرده، و در کنار بر خیر و رفاه دنیوی، اجرا اخروی نیز برایشان آرزو کنم.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا بِفَضْلِكَ وَكَرَمِكَ

تهران ۸/۲/۱۳۶۸ مطابق با ۲۱ رمضان ۱۴۰۹

پیشگفتار مؤلف

به همراه تکمله‌ای از چارلز برادن

هدف کتاب حاضر به دست دادن یک بررسی دقیق در مورد منشأ، کتب مقدس، تحولات تاریخی، و ارزش‌های اساسی ادیان فرهنگی متشکل جهان که بیش از یک قرن از عمر آنان می‌گذرد است. یازده دین [با عمر بیشتر از یک قرن] وجود دارند که تنها دوتای آنها از مسیحیت جدیدتر هستند. علاوه بر این، یک عدّه مذاهب جدید هم وجود دارند که کم و بیش مستقل و فعال بوده و در شرق و غرب عالم سربرآورده‌اند و بعضی از آنها هم اکنون صورت بین‌المللی به خود گرفته‌اند. همچنین مذاهب آنیمیسم (جان‌پرستی یا پرستش ارواح)^۱ نیز وجود دارد که از قدیم‌الایام وجود داشته و هنوز هم در میان افراد بدوی نفوذ دارد، اما هیچ سهمی در تمدن جهان نداشته و احتمالاً در آینده نیز نخواهد داشت. انواع نظامهای دینی‌ای که یک روز سربرآورده و پس از مدتی خاموش شده نیز وجود دارند که تعداد آنها به مراتب بیشتر از ادیان زنده فعلی جهان است. شعاع بررسی کتاب حاضر فقط در مورد ادیانی است که در طول تاریخ بشری به وجود آمده و سپس مستمراً به حیات خود در زمینه‌های سازمان مذهبی اجتماعی، هنر و ادبیات، و نیز آداب و مناسک دینی در طی قرون و اعصار ادامه داده‌اند.

در این میدان وسیع، اما مشخص، ادیان زنده جهان حجم وسیعی از اطلاعات پیچیده وجود دارد که شایسته دسترسی و تجزیه و تحلیل عالمانه و موشکافانه است. در هر یک از جوامع دینی البته نیروهای گوناگون اقلیمی، اقتصادی، اجتماعی، ملی و غیره دست‌اندرکارند. اما وجه تمایز اصلی همه آنها ایده‌آل‌های اخلاقی و دینی‌ای است که در مورد انسان و خدا وجود داشته و دائماً تعلیم داده شده و به عنوان مفاهیم مقدس قبول می‌شوند. بدین ترتیب، مهمترین منبع اطلاعاتی منظمی که نزد ادیان تاریخی وجود دارد همان کتب مقدس دینی آنهاست. این جانب مطالعه کتب مقدس بیشتر ادیان خاور نزدیک، خاورمیانه، و سخاور دور را به زبان اولیه و اصلی آنها بسیار آموزنده یافته‌ام. یکی از ویژگی‌های اثر حاضر این است که سعی کرده با روشی خاص خود حقایق عمده تاریخی و تعالیم ویژه هر دین را از طریق نقل قولهای فراوان از روی کتب مقدس همان دین به دست دهد.

این کتاب کوچک حاصل خلاصه شده تحقیق و تفحصی طولانی در کتب مختلف دینی و بررسی مطالب به دست آمده از آنهاست. مؤلف سالهای متمادی با پیروان ادیان هندی تماس زنده داشته و به یکی از لهجه‌های محلی عمده آن سرزمین به مکالمه و نوشتن مشغول بوده است. مشاهدات عملی متعدد دیگری نیز در خلال مسافرت‌های گوناگون به کشورهای مختلف جهان و از جمله یک سفر دور دنیا انجام داده است. مطالعه در سه مرکز اروپایی با زبان‌های مختلف، ایراد سخنرانی و تدریس در شش دانشکده و دانشگاه هندوستان، و سرانجام سالیان متمادی تدریس در ایالات متحده آمریکا به مؤلف کمک کرده تا نکات مورد علاقه محصلین و مدرسین رشته تاریخ ادیان را درک کرده و به روشهای مفیدی جهت کسب و عرضه معارف دست یابد. دوستی مطبوع و تبادل افکار و اطلاعات تخصصی با رهبران بسیاری از ادیان زنده جهان به اطلاعات ارزنده و عمق بیش مؤلف افزوده است.

هر دین به خودی خود کوششی است جهت مقایسه و حفظ ارزش‌های متعالی‌تر زندگی بشری از طریق اتصال و ارتباط با قادر متعال. بدین ترتیب، پس از تحقیق در حقایق مهم تاریخی، بررسی کاملی در ادیان گوناگون به شایستگی ما را در جهت یک مقایسه دقیق علمی و مبتنی بر ارزیابی صحیح رهنمون می‌شود. مؤلف، در پایان بحث مربوط به هر دین و نیز در پایان کتاب، کوشیده تا کاری را که هر دانش‌پژوه رشته ادیان به آن می‌پردازد انجام دهد، یعنی ارزیابی مقایسه گونه آگاهانه، دوستانه، و منصفانه ادیان مختلف.

از چاپ نخستین کتاب تا به امروز اصلاحات متعددی در آن به عمل آمده است که پنجاه و چهار اصلاح و تصحیح آن در همین چاپ چهاردهم است. طبیعتاً هر چه بر دانش مؤلف در این زمینه افزوده شود اصلاحات بیشتری در کتاب به عمل خواهد آورد. کتاب حاضر تاکنون به یک عده از زبانهای خارجی نیز ترجمه و چاپ شده است.

مؤلف امیدوار است که خوانندگان در کتاب حاضر به حقایق مهم تاریخی که با دقت عالمانه و نیز درک بصیرانه اجزای مختلف و نیز تفاوت‌های اساسی ادیان گوناگون عرضه شده برخورد نمایند. مسلماً انگیزه فراوانی برای تحقیقات بیشتر و ارزیابی‌های باز هم گسترده‌تری از اعتقاد دینی انسانها در رابطه آنها با قدرت الهی عالم وجود دارد.

رابرت ا. هیوم

جدول اختصاری یازده دین زنده جهان

ترتیب	نام دین	نام انگلیسی	تاریخ تولد/ بناگذاری	بنیانگذار	معبود - خدا	محل	کتاب مقدس	تعداد پیروان
۱	دین هندویی	Hinduism	۲۰۰۰-۱۵۰۰ ق.م	ندارد	خداایان مختلف - برهما	هندوستان	وداها و غیره	۱/۱۶۰ میلیون نفر
۲	دین یهودی	Judaism	۱۵۰۰-۱۲۰۰ ق.م	حضرت موسی (ع)	یهوه	پراکنده / اسرائیل	عهد عتیق	۷ میلیون نفر
۳	دین شیئتویی	Shintoism	۶۶۰ ق.م	ندارد	خداایان طبیعی	ژاپن	کوچی کی / نهون کی	۱۲۰ میلیون نفر
۴	دین زرتشتی	Zoroastrianism	۶۶۰ ق.م	زرتشت	اهورا (آهورا مزدا)	ایران و هند	اوستا	زیرا ۱ میلیون نفر
۵	دین تائوئی	Taoism	۶۰۰ ق.م	لانوسه	تائو	چین	تائوته کینگ	۱۰ میلیون نفر
۶	دین جایی	Jainism	۵۹۹ ق.م	مهاریا	ابتدا بدون اله، اکنون بنیانگذار	هندوستان	آنگه‌ها	زیرا ۱ میلیون نفر
۷	دین بودائی	Buddhism	۵۶۰ ق.م	گواتمه بودا	ابتدا بدون اله، اکنون بنیانگذار	شرق آسیا	تری پیتاکا	۵۱۲ میلیون نفر
۸	دین کنفوسیوسی	Confucianism	۵۵۰ ق.م	کنفوسیوس	بهشت یا بنیانگذار	چین	کتاب کلاسیک	۶ میلیون نفر
۹	دین مسیحیت	Christianity	میلاد مسیح	حضرت عیسی (ع)	خدای پدر	سرتاسر جهان	عهد جدید (انجیل)	۲/۱۳۳ میلیون نفر
۱۰	دین اسلام	Islam	۵۷۰	حضرت محمد (ص)	الله	کشورهای اسلامی	قرآن	۱/۷۳۰ میلیون نفر
۱۱	دین سیک	Sikhism	۱۴۷۰	نانک	نام حقیقی	هند	گرات	۲۷ میلیون نفر

۱. با توجه به اینکه ارقام ارائه شده از طرف مؤلف مربوط به زمان دوره جنگ جهانی دوم (۷۰-۸۰ سال پیش) و بسیار دور از واقعیت بود لذا از آنها صرف نظر شد و ارقام جدید از روی سایت اینترنتی (Religious Growth) مربوط به اواخر سال ۲۰۱۹ در اینجا آورده شد -
۲. این تفاوت زیاد به ذهن مؤلف محترم است و واقعیت خارجی ندارد، هر دو دین مسیحیت و اسلام تقریباً به یک اندازه پیرو دارند و در حدود یک تعداد کشور گسترده‌اند.